

Секція 5
**НАУКОВІ ОСНОВИ
ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ**

УДК 316.42

О.О. Попова, канд. екон. наук (ХДТУБА, Харків)

О.Є. Попов, канд. філос. наук (ХДУХТ, Харків)

**АКСІОЛОГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ВИПУСКНИКІВ ВНЗ
У СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ
ПРОФЕСІЙНОЮ ОСВІТОЮ**

Розглядається проблема аксіологічних пріоритетів, що виникають у майбутніх молодих спеціалістів у процесі професійного навчання у виш. Аналізуються результати проведеного соціологічного дослідження цільових настанов студентської молоді. Зроблено висновок про необхідність створення багатофакторної моделі комунікаційної системи «внз–випускник–роботодавець» для ефективного управління професійною освітою в сучасних умовах.

Рассматривается проблема аксиологических приоритетов, которые возникают у будущих молодых специалистов в процессе профессионального обучения в вузе. Анализируются результаты проведенного социологического исследования целевых установок студенческой молодежи. Сделан вывод о необходимости создания многофакторной модели коммуникационной системы "вуз–выпускник–работодатель" для эффективного управления профессиональным образованием в современных условиях.

The problem of axiological priorities which arise at the future young experts in the course of vocational training at high school is considered. Results of the conducted social research of purposes of student's youth are analyzed. The conclusion is drawn on necessity of creation of multifactor model of communication system "the high school–the graduate–the employer" for efficient control vocational training in modern conditions.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Професійна освіта, інноваційні процеси в її розвитку і її аксіологічні аспекти стають важливими характеристиками в системі антикризового управління економікою в сучасному світі.

Про проблеми зростаючого безробіття серед молоді замислюється сьогодні усе світове співтовариство. Більш 13% робочої сили молодого віку, загальна чисельність якої складає у світі 630 млн чоловік, залишаються безробітними, що в 3 рази перевищує рівень безробіття

серед дорослих працівників, на думку Міжнародної організації праці [1].

Через світову фінансову кризу офіційний рівень безробіття в Україні може збільшитися до 8%. Тому біля чверті українців у віці від 18 до 40 років (27%) серйозно розглядають можливість виїзду за кордон. Такі дані приводить компанія Gf Ukraine, що провела дослідження за замовленням Європейського фонду професійного навчання.

В умовах перегляду концептуальних основ розвитку системи професійної освіти в Україні, принципів проектування її змісту, розробки нормативно-правових і дидактичних засобів, що забезпечують застосування нових освітніх і інформаційних технологій, проблеми, що пов'язані з визначенням аксіологічних аспектів вищої професійної освіти набули в наш час як у вітчизняній, так і в закордонній науці особливу актуальність і гостроту.

Для розробки ефективної антикризової стратегії забезпечення якості професійного навчання, для здійснення безперервного управління контролем якості навчального процесу необхідно створити нову якісну модель комунікаційної системи «вуз–випускник–роботодавець».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У період світової фінансової кризи особливо зростає значення професійної освіти як найважливішого чинника формування нової якості не тільки економіки і культури, але і суспільства в цілому. Особливу важливість набувають питання духовності людини і її ціннісні орієнтації, соціальна активність особистості.

Аналіз наукової літератури, присвяченої феноменові цільових настанов, дозволив виділити в контексті даного дослідження низку наукових проблем, що існують у даний час у соціальних науках. Питання мотивації діяльності та поведіння особистості аналізуються багатьма відомими вченими. Методологічною базою дійсного дослідження є психологічна теорія діяльності (Б.Г. Ананьєв, А.Н. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн), концепція про взаємозв'язок загальної та професійної освіти (С.Я. Батишев, Є.А. Климов, В.А. Сластьонін), теоретичний підхід до формування професійного самовизначення (Є.А. Климов, Т.В. Кудрявцев, В.В. Чебишева, П.А. Шавір), аксіологічний аспект розвитку особистості (М.Г. Гурова, О.Г. Дробницький, В.П. Тугарінов) та ін. Необхідно визнати велику цінність отриманих ними дослідницьких результатів. Проте у наукових працях недостатньо висвітлено динаміку мотиваційно-цільових настанов студентів у процесі професійної підготовки й у подальшій їхній професійній діяльності як молодих фахівців у кризові періоди розвитку економіки.

Мета та завдання статті. Використання моделі «вуз– випускник–роботодавець» є зовнішнім для внутрівузівської системи менеджменту якості, тому логічно використовувати незалежну систему вивчення динаміки кар'єрного росту випускників вузів. При цьому ставиться завдання доповнити актуальною інформацією діяльність існуючих центрів працевлаштування або зайнятості випускників, у тому або іншому виді наявних у структурі будь-якого вузу.

У даній статті аналізуються результати «пілотного» соціологічного опитування майбутніх молодих фахівців інженерного профілю у рамках створення моделі комунікаційної системи «вуз–випускник–роботодавець». Як гіпотеза даного дослідження висувалися наступні припущення: у період глобальної фінансової кризи в процесі професійної підготовки студентів змінюється зміст і рівень професійної особистісної спрямованості, розвивається нова структура соціальної мотивації, формується виборче відношення до навчальних дисциплін, спостерігається динаміка аксіологічних настанов.

Відповідно до проблеми, об'єкту, предмету і мети дослідження авторами статті були поставлені та послідовно вирішуються наступні завдання:

1. Розкрити предметність цільових настанов майбутніх молодих фахівців інженерного профілю в процесі професійної підготовки.
2. Виявити й обґрунтувати динаміку цільових настанов студентів у процесі професійної підготовки в період економічної кризи.
3. Розробити реально функціонуючу багатofакторну модель комунікаційної системи «вуз–випускник–роботодавець».

Виклад основного матеріалу дослідження. До числа основних сучасних тенденцій світового розвитку, що зумовлюють істотні зміни в системі освіти, відносяться:

- прискорення темпів соціально-економічного розвитку суспільства і, як наслідок – необхідність усебічної підготовки людей до життя у швидко мінливих умовах;
- перехід до постіндустріального інформаційного суспільства, значне розширення міжкультурної взаємодії;
- виникнення і ріст глобальних проблем в освіті, що можуть бути вирішені лише в результаті співробітництва в рамках міжнародного співтовариства.

Кардинальні реформи світових систем освіти закономірно призводять до зміни ціннісної парадигми в підготовці молодого фахівця, що орієнтована не тільки на сучасні, але і перспективні потреби суспільства.

У процесі інтеграції української системи освіти в європейській і світовий освітній простір вітчизняна педагогічна школа активно вивчає традиційний і інноваційний досвід різних країн і одночасно, зберігаючи свої традиції, актуалізує розвиток нових теоретичних і експериментальних розробок, стає більш відкритою та динамічною.

Слід зазначити, що в дослідженнях із закордонної проблематики, що проводилися в радянський період, нерідко робилися односторонні аксіологічні акценти, зумовлені комуністичною ідеологією, що не дозволяла досліднику з належною об'єктивністю характеризувати досягнення закордонної науки.

Аналіз сучасних джерел із проблем професійної освіти дозволяє виділити нові акценти і підходи в закордонних дослідженнях: у методології професійної підготовки, основу якої складає гуманістична парадигма; у сфері змісту – вона визнається пріоритетним ціннісним компонентом у структурі професійної освіти; у процесі навчання і застосування нових технологій; удосконаленні організації виробничої практики; у розробці моделі інженера майбутнього, орієнтованого на формування інтелектуальних і моральних цінностей у студентів.

У рамках «пілотного» соціологічного дослідження, проведеного в ХДТУБА в грудні 2008 – січні 2009 рр. за підтримкою соціологів ХДУХТ, студентам інженерно-будівельних спеціальностей (125 чоловік) було запропоновано проранжувати їхні цільові настанови на майбутній роботі. Серед респондентів 30% дівчат і 70% юнаків. Відсоткове співвідношення пріоритетів показане в таблиці.

Таблиця – Відсоткове співвідношення відповідей з ранжирування цільових настанов на майбутній роботі

Цільові настанови	Ранг							
	1	2	3	4	5	6	7	8
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Задоволення чекань начальника	6,7	1,1	5,6	2,2	11,2	9,0	14,6	49,4
Престиж і положення	14,6	13,5	11,2	11,2	11,2	20,2	11,2	6,7
Впевненість у завтрашньому дні	24,7	13,5	15,7	14,6	14,6	5,6	6,7	4,5
Можливість незалежно мислити і діяти	21,3	15,7	18,0	9,0	9,0	9,0	10,1	7,9

Продовження табл.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Більш висока зарплатня, збільшення пільг та ін.	2,2	15,7	16,9	12,4	15,7	16,9	9,0	11,2
Визнання керівництвом вашої ретельності	5,6	5,6	3,4	12,4	12,4	16,9	31,5	12,4
Просування по службі	1,1	10,1	15,7	23,6	15,7	18,0	12,4	3,4
Особистий ріст і розвиток	23,6	24,7	14,6	14,6	11,2	4,5	3,4	3,4

У цілому пріоритети були розставлені в такий спосіб:

1. Впевненість у завтрашньому дні.
2. Особистий ріст і розвиток.
3. Можливість незалежно мислити і діяти.
4. Просування по службі.
5. Більш висока зарплата, збільшення пільг або і те й інше.
6. Престиж і положення.
7. Визнання керівництвом вашої ретельності.
8. Задоволення чекань начальника.

Результати дослідження показують, що аксіологічні аспекти політики в області освіти в українському суспільстві, що трансформується, вимагають свого осмислення. Як відомо, йде повсюдна зміна системи норм і цінностей, де «гроші – єдина справжня цінність». Така ідеологія для країни може стати найважчою втратою.

Процеси, що відбуваються в освіті, впливають на духовне відновлення суспільства і випробовують, у свою чергу, його зворотний вплив. Той факт, що на першому місці в списку цінностей під час вибору роботи виявилася впевненість у завтрашньому дні, говорить про глобальні кризові процеси в українській і світовій економіках. Споживча культура цілеспрямовано створює молодіжну масову культуру, нав'язуючи їй свою систему псевдоцінностей. Манипулятивна функція споживчої культури виявляється в нав'язуванні поведінкових стереотипів, далеких від гуманістичних цілей. У підсумку усе чіткіше вимальовується служіння не світовому і соціальному порядку, гармонії, а дисгармонії, природному і соціальному хаосу і розпаду [2].

Особистісний ріст, незалежність дій, вільнодумство виявилися на другому і третьому місцях ієрархії цінностей респондентів. Є всі підстави стверджувати, що в нашому суспільстві розвивається ціннісна

інверсія [3, с. 69]. Вона полягає в розриві традицій, руйнуванні ціннісної ієрархії, що супроводжується кардинальною зміною комбінаторики поведження, коли «низові цінності» починають домінувати в культурі та відігравати роль цінностей визначальних, а цінності споконвічно справжні, абсолютні, відсуваються на культурну периферію. Дана ціннісна інверсія носить негативний характер і повинна бути врахована у разі формування сучасної освітньої політики, оскільки включає байдужість, відсутність або обмеженість духовних запитів й ін. Саме це можна спостерігати в сучасній молоді як розповсюджене явище, що нерідко призводить до алармізму і до його крайнього прояву – девіантному поведженню.

У здійсненні соціальних функцій найбільш яскраво виявляється інструментальна цінність освіти, насамперед, професійної. Підвищення заробітної платні, більш висока посада, більш широкі можливості у виборі видів і сфер професійної діяльності є значущими результатами професійної освіти, проте респонденти поставили ці цінності на 4-6 місця списку. Цікаво, що взаємини з керівництвом підприємств, із представниками майбутнього роботодавця, виявилися на останніх місцях. З одного боку, поставивши інтереси роботодавця у низ ієрархії, респонденти сигналізують про процеси, що ведуть до підвищення самосвідомості й особистої незалежності в молодіжному середовищі. З іншого ж боку, такі результати викликають серйозні побоювання в існуючій у молоді втрати зв'язку часів, коли в очах молодого покоління знецінене життя старшого покоління, коли представники старшого віку, «начальники», не мають достатнього авторитету для молодого фахівця. Суспільство в черговий раз має розплачуватися за забуття старої істини: ніщо не руйнується так легко і не відновлюється так важко, як духовно-моральні цінності.

Кар'єра випускника вузу починається не в момент закінчення навчання, а набагато раніш – під час вибору професії. Як відомо, на вибір професії впливає ціла низка чинників – соціальних, психологічних, економічних. Спостереження за практикою набору абітурієнтів у вузи показує, що молоді люди під час вибору спеціальності, за якою вони будуть навчатися, орієнтуються, в основному, на думку батьків і друзів, престижність професії і вартість навчання. При цьому «за кадром», як правило, залишаються такі важливі аспекти, як можливість самореалізації в професійній діяльності та затребуваність професії. Проте усвідомленість вибору професії майбутнім молодим фахівцем ще не гарантує успішності його кар'єри. Конкурентоспроможність випускника визначається якістю його підготовки у вузі, а саме практико-

орієнтованим навчанням і розвитком особистісної готовності до майбутньої професійної діяльності.

Міжнародні дослідження в рамках проекту Фонду Євразія «Старт-Кар'єра» [4] показали, що підприємства, організації, фірми сьогодні відчувають потребу в молодих фахівцях, що мають адекватну оцінку своїх кар'єрних домагань і можливостей приймаючої організації, готових почати кар'єру з низових сходів, а також відрізняються мобільністю, адаптивністю і здатністю швидко перенавчитись. Немаловажною якістю, з погляду роботодавця, є клієнт-орієнтованість молодого фахівця, під якою мається на увазі підпорядкування своїх інтересів інтересам клієнта як на рівні свідомості, так і на рівні повсякденного поводження.

Тим часом, сучасні молоді фахівці мають низку характерних рис, серед яких часто відзначається необгрунтована амбіційність: установка вузу «готувати лідерів бізнесу» виявляється в неадекватній самооцінці, завищених чеканнях на початку кар'єрного шляху.

Реальна ситуація на ринку праці в даний час така, що випускнику мало мати відмінні оцінки. Проте навіть невеликий досвід роботи й організаторські здібності можуть виявитися вирішальними чинниками при ухваленні рішення про прийом на роботу. Роботодавці відзначають як негативну характеристику молодих фахівців відсутність первісного трудового досвіду, досить низько оцінюють їхню готовність вирішувати конкретні практичні завдання і брати на себе відповідальність за прийняті рішення. Зайвий академізм і теоретична спрямованість вищої освіти призводить до чергового протиріччя – виникнення невідповідності між достатньою теоретичною підготовкою і малим (або цілком відсутнім) досвідом трудової діяльності випускника вузу.

Висновки. Дане дослідження дозволяє виявити ті сторони навчально-виховного процесу, що перешкоджають формуванню позитивних професійних настанов, дати практичні рекомендації педагогам щодо оптимізації навчально-виховного процесу, організації індивідуально-виховної роботи зі студентами, адаптації студента до умов навчання і подальшої трудової діяльності.

Запропонована модель комунікаційної системи «вуз–випускник–роботодавець» дозволить:

1. Розробити практичні рекомендації з коригування навчального процесу у вузі з погляду його прив'язки до реальних виробничих процесів і завдань, що доводиться вирішувати випускникам вузу у своїй професійній діяльності.

2. Істотно підвищити привабливість вузу серед абітурієнтів за рахунок апеляції до даних прикладних і незалежних соціологічних досліджень.

3. Створити структуровану базу контактів випускників вузу (надалі необхідно періодично актуалізувати її зміст – перевіряти валідність анкетних даних випускників).

Список літератури

1. Сайт International Labour Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.ilo.org>>.

2. Кара-Мурза, С. Манипуляция сознанием [Текст] / С. Кара-Мурза. – М. : Эксмо-пресс, 2001. – 832 с.

3. Олейникова, О. Д. Образовательные ценности и ценностная инверсия в культуре [Текст] / О. Д. Олейникова // Философия образования для XXI века. – 2001. – № 1. – С. 69–79.

4. Сайт Фонда "Новая Евразия" [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <<http://www.eurasia.msk.ru>>.

Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.

© О.О. Попова, О.Є. Попов, 2009.

УДК 377.3

С.М. Руденко, канд. філол. наук, доцент (ХДУХТ, Харків)

С.В. Гармаш, ст. викл. (НТУ «ХПІ», Харків)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТ-БІЗНЕС ОСВІТИ

Приділено увагу необхідності співпраці бізнесу та освіти, аналізується досвід закордонних університетів у підготовці фахівців у галузі менеджменту, обґрунтовується роль інтелектуальних продуктів вищих навчальних закладів у інноваційному розвитку економіки та у вирішенні актуальних проблем менеджмент-бізнес освіти.

Уделено внимание необходимости сотрудничества бизнеса и образования, анализируется опыт зарубежных университетов в подготовке специалистов в области менеджмента, обосновывается роль интеллектуальных продуктов высших учебных заведений в инновационном развитии экономики и в решении актуальных проблем менеджмент-бизнес образования.

In the article much attention is given to the necessity of cooperation between business and education. It's analyzed experience of foreign universities in training specialists in the field of management, shown the role of intellectual products of universities in innovative development of economy and solving actual problems of management-business education.